מרמורק הכפר החקלאי שהפך לשכונה

הכפר מרמורק בשנת 1933

אבני מורשת

תחקיר ועריכה
ד"ר יואל פיקסלר

אין כמו רחובות ושכונותיה

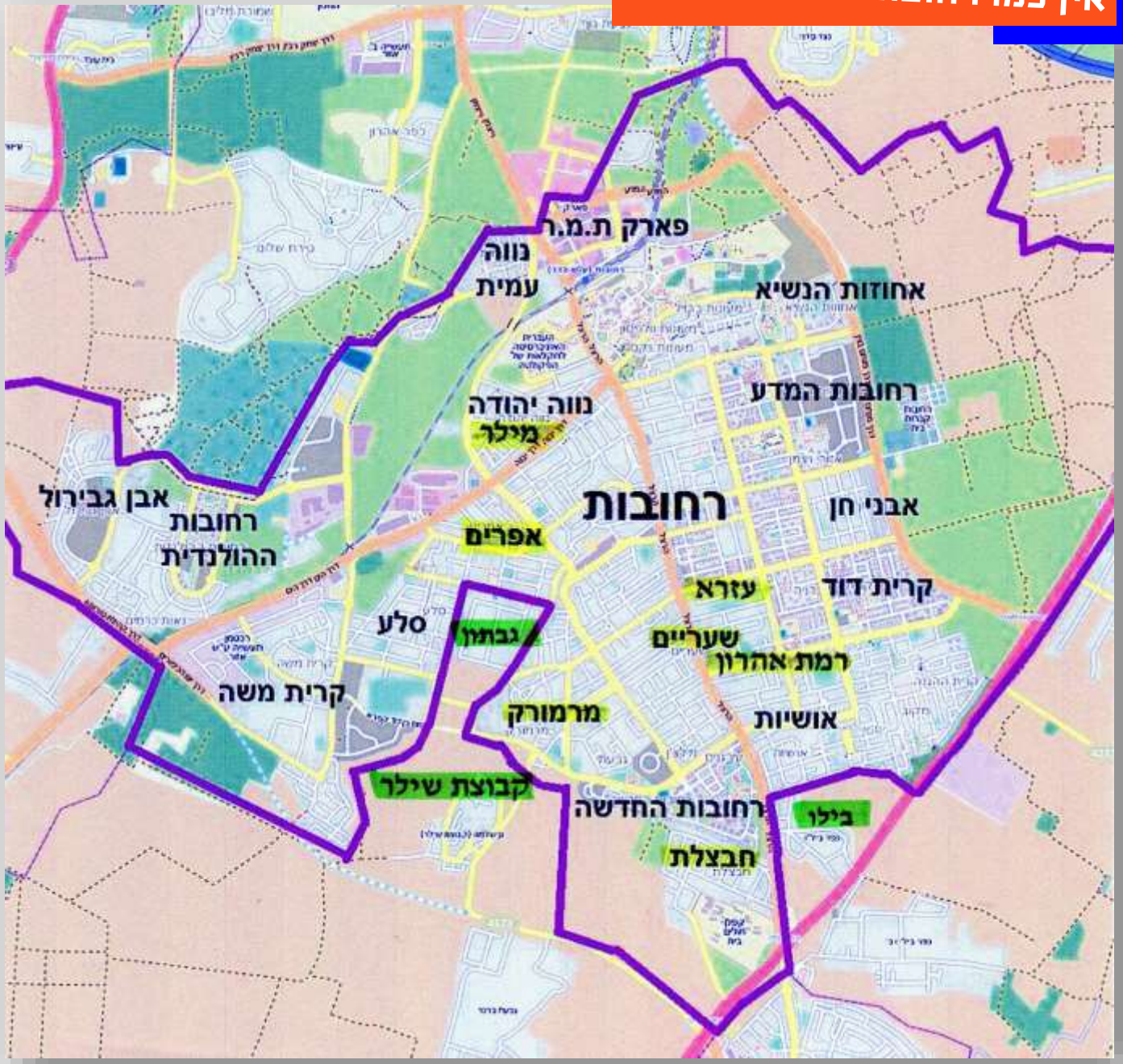

מפת שכונותיה של רחובות

על בסיס מפה מאתר עיריית רחובות

שכונת מַרְמוֹרֶק שוכנת בלב העיר רחובות וצמודה לשכנתה הבכירה, שכונת שעריים. ניכרים בנופה עצי התמר, שהראשונים שבהם הובאו על ידי ראשוני המתיישבים, יוצאי תימן, מהמושבה כנרת.

רחובותיה הקטנים מזכירים את ראשיתה.

רחוב כנרת

מצגת אין כמו רחובות ושכונותיה

דקלים בשכונת מרמורק

שלט סמטה על שמו
של זוג ממייסדי הכפר

גלעד לזכר בני השכונה
שנפלו במערכות ישראל

נושא ההתיישבות של יוצאי תימן ברחבי הארץ היה על שולחנם של ראשי ההסתדרות הציונית, הקרן הקיימת והמוסדות המיישבים. ביניהם דוד בן-גוריון שהיה מזכיר הוועד הפועל של ההסתדרות ואחר כך יושב ראש הסוכנות היהודית וראש ממשלת ישראל, ולוי שקולניק (אשבול) שהיה פעיל ב"מרכז החקלאי" ולימים ראש ממשלת ישראל השלישי.

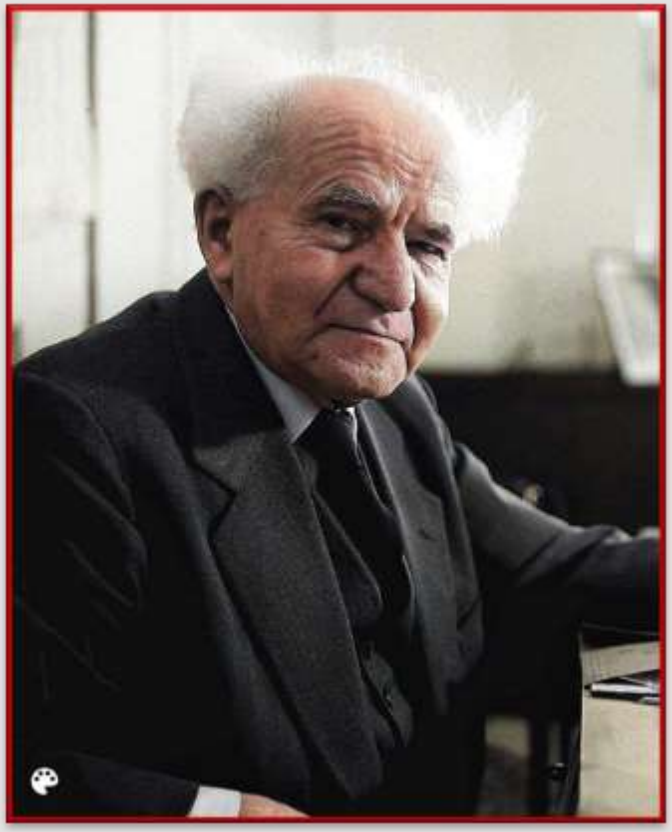

דוד בן־גוריון

לוי אשבול

אברהם הרצפלד,
מנהל המרכז החקלאי

אלכסנדר מרמורק

מרמורק הוקמה בראשיתה ככפר חקלאי במטרה לפתור את מצוקת הדיור בשכונת שעריים, שאליה הגיעו עוד ועוד עולים שהתגוררו באוהלים ובמבנים ארעיים בשכונה.
קק"ל יזמה פנייה לקרן "ידידי נורדאו ומרמורק" שתממן רכישת אדמות להקמת יישוב ליוצאי תימן באזור רחובות. הכוונה הייתה שהוא ייקרא על שמו של אלכסנדר מרמורק, יליד גליציה שהיה רופא ופעיל פוליטי ציוני, שנפטר בשנת 1923.
יוזמה זו החלה ככל הנראה בסוף שנת 1924

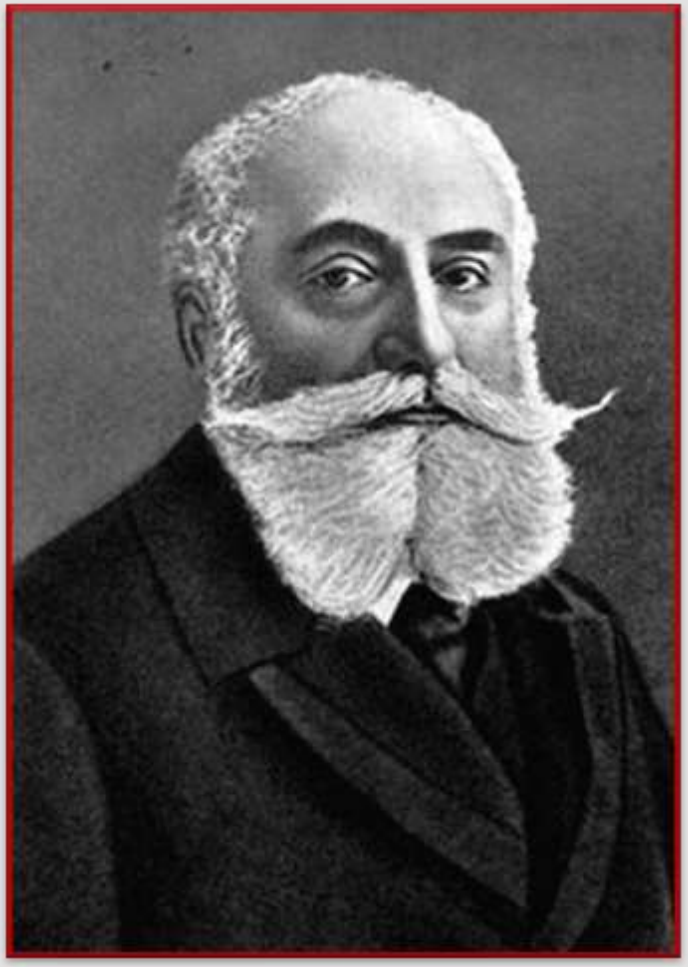

מקס נורדאו

מרמורק הוקמה ככפר חקלאי ולא "מושב עובדים", מכיוון שלמושב עובדים יש "מובן אידאולוגי־רעיוני" שאותו טבעו יצחק וילקנסקי (וולקני) ואליעזר יופה בתחילת המאה ה־20 ויש לו הגדרה מדויקת עם חמישה מרכיבים: 1. קרקעות הלאום; 2. עזרה הדדית; 3. שיווק משותף; 4. משק מעורב; 5. עבודה עצמית. למושב מרמורק לא היה שום סיבוי מלכתחילה להיות "מושב עובדים".

הסיבות לכך הן "תופעת הפלגנות ההרסנית הנפוצה בקרב המתיישבים התימנים בארץ" (דני בר מעוז, *מגולת תימן לחירבת דוראן*). התופעה הנ"ל לא אִפשרה לקיים עזרה הדדית ולא שיווק משותף. כמו כן, שטחי האדמה שהוקצו למתיישבים לא אִפשרו להתפרנס אך ורק מפרי אדמתם.

אליעזר יופה

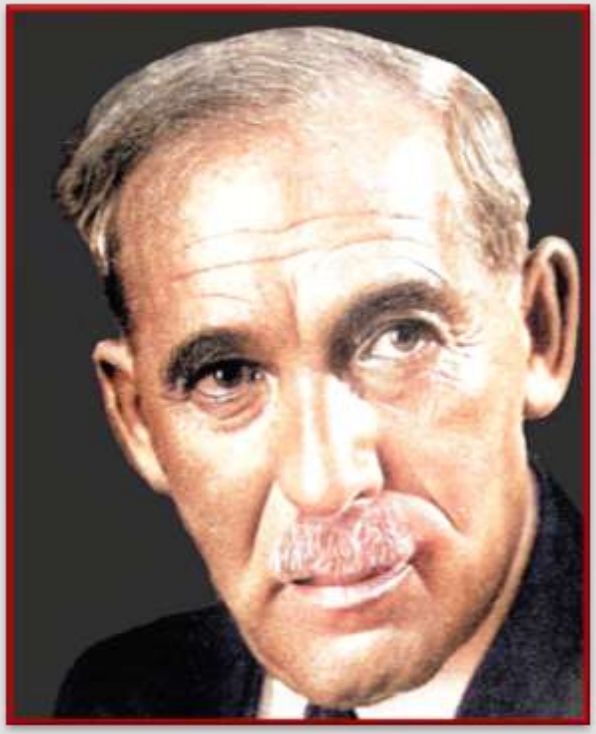

יצחק וילקנסקי (וולקני)

בשנת 1926 נרכשו 1,100 דונם מאדמות זרנוגה על ידי קרן קיימת, זאת לאחר בעיות ותהפוכות רבות, מתוכן יועדו 450 דונם ל־43 משפחות.
כל משפחה הייתה אמורה לקבל 10 דונם – 2.5 דונם לבניית הבית ו־7.5 דונם לעיבוד חקלאי. שאר השטח יועד עבור 80 משפחות משעריים שימשיכו להתגורר בשכונה ויקבלו שטחי אדמה לעיבוד חקלאי שישמשו במשקי עזר לפרנסת המשפחות.

בד בבד נעשו מאמצים על ידי המוסדות המיישבים, בשיתוף עם יוצאי תימן שהתיישבו בכנרת, למצוא להם מקום חלופי שיובלו להמשיך בעיסוקם החקלאי. בשנת 1928 ערכו נציג תימני כנרת להנהלה הציונית משה בן חיים מנצור ויוסף וייץ נציג הקרן הקיימת, סיור ליד רחובות ובעקבותיו הוחלט על דעת המתיישבים לעבור למושב מרמורק.

יוסף וייץ

משה בן חיים מנצור

חלוקת הבתים והמגרשים שהוקצאה: 33 משפחות משעריים ו־10 משפחות מיוצאי תימן שפונו מכנרת. אחר מאבקים רבים של אנשי שעריים ואנשי כנרת, בדצמבר 1929 (כסלו תר"צ) החלו להבנות עשרת הבתים הראשונים בכפר מרמורק ובתאריך 5 באוגוסט 1930 הגיעו עשרת המשפחות הראשונות מכנרת והתיישבו בכפר החדש.

"בית המוטור" בו התגוררו משפחות העולים מתימן בכנרת

יוצאי תימן בכנרת

בחודש מאי 1931 (ל"ג בעומר תר"צ) לאחר שנבנו חמישה בתים נוספים עבור אנשי שעריים, קיימה קק"ל טקס הנחת אבן פינה ליסודו של כפר מרמורק. רק בשנת 1932 הושלמו בנייתם של כל 43 הבתים כמתוכנן, אך עדיין ללא חיבור למים.

תהליך האֶכלוס של הבתים על ידי 33 המשפחות משעריים לווה בבעיות רבות ובחוסר הסכמתם של אנשי שעריים לחתום על חוזי החכירה עם קק"ל, עובדה שהסבה לתושבי מרמורק בעיות במשך שנים רבות.

מרמורק
בשנת 1933

הבאר הראשונה במרמורק נכרתה בשנת 1932 במאמץ משותף של המתיישבים וקק"ל. כעבור כ־3 שנים מימיה של הבאר הדלדלו ובעיות המים חזרו ואף החריפו. המצב בכפר היה בכי רע. מחלוקות ופלגנות כמעט בכל נושא ציבורי היו מנת חלקם של התושבים וכל נסיון בוררות או יישוב מחלוקות עלו בתוהו. במהלך השנים הגיעו משפחות חדשות מתימן והתיישבו במרמורק ובשנת 1941 נמנו במרמורק 130 משפחות באשר בנוסף להן 90 משפחות שהתגוררו בשעריים, החזיקו אדמות במרמורק.

למוכתאר המושב נבחר שלום בשארי אשר רכש מגרש מאחד הזכאים מבני שעריים. בשארי ייצג את המושב בכל המחלוקות והוויכוחים עם הרשויות עד לסיפוחו לרחובות.

המוכתאר
שלום בשארי

גן הילדים הראשון
במרמורק, 1938

בשנת 1949 הכריזה ממשלת ישראל על סיפוח השכונות הסמוכות למושבות ולערים לשטח שיפוטן של ערים ומושבות אלו. עקב הקשיים הרבים, במעט בכל תחום ציבורי, החליטו תושבי מרמורק להסתפח לרחובות. כך הפך המושב החקלאי מרמורק לאחת משכונותיה של המושבה, ולימים (החל משנת 1950) העיר רחובות.

שכונת מרמורק המאוכלסת על ידי בני תימן לא הייתה הומוגנית מבחינה פנימית, כמו אחותה הבכירה – שעריים. היהודים הגיעו מחמישה מחוזות שונים בתימן ואף דרשו נציגות בוועד לכל מחוז: חידאן, שרף, צנעא, שרעב וצעדה.
השכונה הסתפחה מרצונה לרחובות, הפוך משכנתה הבכירה שעריים, שניסתה להיפרד מרחובות במשך שנים רבות.

שכונת מרמורק בשנת 1989

מקורות:

- תמונות היסטוריות – נחלת הכלל
- **מגולת תימן לח'רבת דוראן, התיישבות עולי תימן ברחובות 1908 – 1948**, דני בר מעוז
- צביעת תמונות היסטוריות בעזרת תוכנת MyHeritage
- תמונות מודרניות – צילם יואל פיקסלר
- **מעין חי לכפר מל"ל** , מצגת במגזין "אבני מורשת"
- הארכיון לתולדות רחובות

אנו מכבדים את זכויותיהם של בעלי זכויות יוצרים ומשקיעים מאמצים באיתור בעלי זכויות יוצרים לצורך שימוש בחומרים המופיעים באתר. השימוש נעשה על פי סעיף 27א לחוק זכויות יוצרים תשס"ח-2007, ואם לדעתכם נפגעה זכותכם כבעלים של זכויות יוצרים בחומר המופיע באתר זה, הנכם רשאים לפנות באמצעות דואר אלקטרוני לכתובת: info@hamoreshet.org.il בבקשה לחדול מעשיית השימוש ביצירה, וציינו שם מלא ומספר טלפון, וצרפו צילום מסך וקישור לדף הרלוונטי באתר.

הפקה: מתנדבי קבוצת אבני מורשת – תקשורת לנכסי מורשת מוחשית [04/2024]

תחקיר ועריכה: ד"ר יואל פיקסלר

עיצוב: זאב הררי

אבני מורשת